

MANNEN AV FOLKET

Det kan kanske vara en bra idé att börja i det mörka och okända. Att sätta ner sina fötter i det mörkaste av Småland dvs. under ett 1800-tal där hästar och kor blir centrala producenter i detta landskap av energi och inre vilja.

Så också det försvunna - det som ingen lägger märket till, eller det barn, som vid denna tid bara kunde vara begynnande arbetskraft och inget annat. Barnet, som försvinner, mitt i och under det dagliga arbetet.

Barnet, som i sin ensamhet söker sig fyra mil söder ut på egen hand - av ren fri vilja och nyfikenhet. Händelsen förblir ett välkänt mönster, som evangelisten Lukas använder, då han beskriver den 12-årige Jesu försvinnande i Jerusalem. Han påträffa dock i templet tillsammans med de skriftlärd och fariséerna.

Så börjar även Jens Liljestrand sin bok om Vilhelm Moberg - med den dunkla beteckningen: Mannen i skogen. För det är just här som det hela börjar - i skogen, vid åkern, vid bäckarna och i den utbredda fattigdomen.

Den 6-årige Ivan kommer ändå hem till sina föräldrar även om det tar lite tid och under viss ångest. Och det är här i Algustboda socken i Moshult och på det utmätta gården Mohultamåla, som Vilhelm Moberg ser dagens ljus.

I Lejonets tecken den 20 augusti kommer gossebarnet till världen i den enkla och oisolerade stockhuset, där den religiösa modern skänker liv åt Karl Artur Vilhelm år 1898. Det medför en uppväxt med brist på näringsrik mat och samtidigt en strid och kamp för att upprätthålla - livhanken. Bibeln är enda källan till läsning, samtidigt som de flesta av mankön har en förkärlek till alkohol och starka drycker.

Den unge Vilhelm kommer därför att med friskt mod gå in i den närvarande nykterhetslogen och därmed har han för sitt eget liv något erövat en viss respekt för "flaskan" och supandet.

Liljestrand noterar Vilhelms första egentlig kärlek till det andra könet. En tragisk relation där flickan dör i ung ålder och Vilhelm kommer att få vara en av dem som bär hennes kista till graven. Mer tydlig kan döden inte framträda i detta mörka Småland, där det av modern krävs stor övertalning för att Vilhelm skall stanna hemma i Sverige.

Så blev det folkhögskolan i Grimslöv för den studiebegåvande Vilhelm. En folkhögskola som förde upp landsbygdens ungdomar till ett litterärt och kunskapsmättat vetande. Vilhelm som ofta kallades "Ville" sökte sig ut i världen - först och främst i sitt skrivande - då han tidigt publicerade sina historier i Såningsmannen. De uppmärksammades och den målmedvetna unge mannen kunde väl saluföra sig i den fria konkurrensen.

Som volontär i Wadstena Läns Tidning kom Vilhelm att få skriva om allt som tillhör en liten tidnings repertoar. Chefred. Pålle Segerborg blev vän och förtrogen - ett stöd som varade livet ut.

Vid 21 års ålder dvs. 1919 publicerade sig Vilhelm rikt i den andra fasta tidningen - Nya Växjöbladet. "Ville i Momåla" kom att bli känd för en vidare läsekrets. En tid även på Arvika Nyheter finns med i historiken. Då är en "vapenrock i linnebyxor" redan i hamn och 1500 kr kan inbringas till Vilhelms stora glädje.

Sorgen inom familjen fortsätter, när även syster Astrid avlider endast 20 år. Ändå fortsätter livet. Linjestränd berättar vidare i sin biografi om den stora händelsen då Vilhelm finner sin livskamrat Margareta Sofia Törnqvist. De gifter sig den 22 september 1923.

Under åren 1926 till 1927 händer det åtskilligt i den unge författaren Vilhelms liv. Teatergenombrottet med Kassabrist på Blanchteatern i Stockholm blir en stark ekonomisk framgång, liksom romanen Raskens som får ytterligt goda recensioner i pressen.

I mitten av tjugotalet är alltså Vilhelm etablerad och väl känd på Sveriges kultursidor. Han är också, såsom Linjestränd skriver, mycket medveten om kontakter, personliga möten och lämpliga middagar, som kan vara till nytta för kommande publiceringar.

Karl Otto Bonnier blir en nära vän och nu tycks allt vara möjligt. Men som alltid kan det finnas personliga hinder. Vilhelm har motgångar, egna. Bevisligen bär han på en mano-depressiv personlighet eller som vi idag skulle säga - bipolär. Han pendlar mellan aktivitet och depression och behöver till synes kontinuerliga vistelser på vilohem, pensionat och olika kurorter.

1928 finner han nya krafter under några månader på Mössebergs kurort utanför Falköping. Och det skall bli så under resen av livet att den store starke författaren bär på en inre svaghet och psykisk belastning. Ändå skriver han vidare och ger ut Långt från landsvägen och den centrala De knuta händerna. Han möter Eyvind Johnson och finner sin jämlike.

Det kan sägas mycket om 30-talets Vilhelm Moberg framförallt i den avslöjande romanen A.P. Rosell, bankdirektör.

Nu har Vilhelm, som Liljestrand påpekar, gått från landsbygdens fattigdom för att nu granska stadens korrupta system av ämbetsmän och direktörer. Väl i bagaget ligger August Strindberg och pyr - och det skall bli mer som påminner som "nationalhelgonet".

Som Sverige Författarförbundets vice ordförande får han möjlighet att tala vid 25-årsdagen av Strindbergs död - 14 maj 1937. Det är en stor tillställning och Vilhelm har både varit i Travemünde, givet ut Sänkt sedebetyg och haft en förälskelse med Eva Malm, senare gift Eva von Zweigbergk. Resultatet kan synas i "Mans kvinna".

Mot slutet av decenniet får han De nios stora pris, vilket inkasserat 10.000 kr. Sverige får en samlingsregering och författaren får ro att skriva på Söderäng. 1940-talet blir för Vilhelm en framgångsrik tid. Här ryms både Rid i natt och Soldat med brutet gevär. Läsaren kan följa både Knut Toring och Ragnar Svedje, vilka är delar av Vilhelms stridbara personlighet.

Torgny Segerstedt i Göteborgs- Handels och Sjöfartstidning blir en nära bundsförvant. Här kan Vilhelm framföra den nödvändiga kritiken mot nazismens brutala förtryck - dock inte utan besvär, hugg och slag.

Artiklarna i GHT under åren 1940-1943 bär på en ovärderlig presshistoria.

Författaren Moberg har fått det bra - honoraren kommer in. Han köper lägenhet på Östermalmsgatan nr 10. Liljestrand nämner lite ironiskt att Olof Palme växer upp på gatans nr. 36. Vilhelm och Greta och fyra döttrar - de närmar sig vuxenlivet. Nu saknas en pojke. 1944 blev denna dröm verklighet, då Björn föds under svåra omständigheter i september 1944.

Och Vilhelms produktivitet går vidare. Här finns den omtalade Segerstedtstriden och senare den ifrågasatta Baltutlämningen. I efterkrigstidens farvatten har Erlander sålt arbetarrörelsens själ. Och Moberg är ständigt uppe för en kritisk granskning och genomlysning. Men mitt i allt drabbas Vilhelm av utmattningsdepression och behöver vila, samtidigt som han enl. Liljestrand har en ny romans med en dam från Varberg, som då heter Kristina Odelberg.

Dock - han har stor kontroll över förlag, tidningar och teatrar, vilket innebär att om han inte får sin vilja igenom så skapar han ovänner för livet. Så blir det bl.a. med den nya kulturchefen på DN Olof Lagercrantz.

Men i efterkrigstidens anda kommer Nordamerika i centrum. Nu planeras ett stort projekt som kommer att uppta Vilhelm under minst 12 år. Det är berättelsen om utvandrarerna, nybyggarna och breven hem. Ett ambitiöst "epos", som kommer att ta Vilhelms alla krafter i anspråk. Han tar med delar av familjen då han reser ut med fartyget Gripsholm den 4 juni 1948. New York, Chicago, Minnesota är platser som väntar. Han kommer att studera Anders Pettersson livshistoria - den som ligger till grund för Karl-Oskar och Kristina. Pettersson är från Östra Ryd i Östergötland och emigrerade 1850.

Det blev alltså 30 dagar i Minnesota och 2 månader i Michigan. Därefter blir det Carmel - 20 mil söder om San Francisco. Vilhelm skapar kontakter med Edgar Swenson på den liberala Nordstjernen och möter Gustaf Andersson (Lammestock), från Halland - han kommer senare att vara eposets översättare i Nordamerika.

Den amerikanska lanseringen blir inte bra, men utgivningen av Utvandrarerna hemma går desto bättre. Vid utgivningen 1949 har det bara vid julhandeln sålts 40000 ex. Kaj Bonnier sänder ett jublande telegram till Vilhelm, som just är på hemväg och befinner sig på ön Curacao i södra Västindien.

Jens Liljestrand beskriver händelserna sakligt och enkelt. Han följer som grund både dagböcker, författarens egna anteckningar och övrig press, där Moberg förekommer. Biografin kommer därför att innehålla både stort och smått dvs. den litterära huvudfåran med böckerna men även privata relationer till förlagsvärd, kvinnor och andliga motståndare. Inte minst i de olika s.k. affärerna om Kejne, Hajby m.fl. skapar en följetång av trista omständigheter.

Den kompromisslöse Moberg får bekänna färg för den känslige Vilhelm. En konkret omständighet är Vilhelms kroniska öronsjukdom - tinnitus.

Så kommer då Utvandrarerna 1952 och följs av Nybyggarna 1956. Böckerna skrivna i den Californiska värmen, med sekreterare och dagliga morgonbad. Roberts öra får sin förklaring och de många turerna i Amerika är många och kanske heller inte så intressanta.

Under det sena 50-talet är Moberg trött på Amerika. Nu hägrar Europa och Medelhavet. Han blir utlandssvensk och bygger villa i Lago Maggiore i Schweiz. En aktivitet som till sist kommer att kosta honom "skjortan". Monte Verità i Ascona - en plats som fogar honom samman med Eyvind Johnson, som tidigare vistats här.

Nu väljs Eyvind in i den Svenska Akademien. Moberg blir galen och säger upp relationen. Ändå kommer 60-talet med Din stund på jorden med Albert Carlson i

centrum - en filosofisk meditation över livet förgänglighet - inte särskilt originell - men den säljs dvs. går hem.

Vilhelm sitter och skriver på Hotel Eden i Rom under november 1963.
Förrädarland - ser dagens ljus.

Som utlandssvensk, ekonomisk överklass och en livssituation som bara behagar de besuttna har Vilhelm Moberg nått vägs ände. Paradoxernas man ser slutet av sitt liv. Serien om migration är över. Nu blir det ren historia. 1970 och 1971 utkommer två böcker som beskriver en svensk historia ur den arbetande bondens perspektiv. Det är inte så originellt men följdriktigt från en författare som började med att beskriva det mörkaste av Småland.

Oktober och november 1972 tillbringas på Hooks Herrgård i norra Småland. Den personliga inre krisen närmar sig. Den 8 augusti 1973 går han ut i det närliggande vattnet, viken, för att aldrig återkomma. På den efterlämnade lappen står det:

*Klockan är tjugo över sju. Jag går att söka i sjön sömnen utan slut.
Förlåt mig, jag orkade inte uthärda.*

Hans-Evert Renérius,
Mallorca i oktober 2018.

Bok: Mannen i skogen. En biografi över Vilhelm Moberg.
Jens Liljestränd 730 s.

Albert Bonniers Förlag.